

УДК 39:2-555"04/14":392.5

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2024.309636>

О. В. Скиба

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

e-mail: lelya283@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1463-3821>

О. С. Сорокіна

Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, Україна

e-mail: olgasorokina.478@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-6515-3997>

ДИНАСТИЧНІ ШЛЮБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА СУЧАСНІ ВЕСІЛЬНІ ТРАДИЦІЇ: ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНІ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Abstract

The article examines the works of prominent folklorists and literary scholars on wedding traditions and their relevance in contemporary society as well as the folklore accompanying them. It is noted that the actualization of the scientific discourse on traditions is conditioned by the contemporary needs to elucidate the history of the Ukrainian wedding and the integration of ancient wedding rites into modern practice. The study provides an overview of printed materials from Ukrainian and emigrant press that reflect wedding traditions. Through the prism of written sources, texts of Ukrainian and foreign literature and the authors' own field research conducted in the Sumy region, it became possible to objectively study the main changes that family rituals have undergone from their origins to the present. The latest sources, works of art, informants' accounts of wedding ceremonies contribute to an understanding of the role of the bride, groomsmen and elders and other wedding guests. The study also delves into the significance of toasts, wedding attire, dishes, utensils and entertainment and describes the ceremonies that meticulously reproduce the Ukrainian traditions on the eve of the wedding, such as the matchmaking ceremony, etc. The survey of respondents, who are folk art bearers, highlights their attitudes to wedding rites, which are still in use today, identifying the most popular types of weddings and tracing the main trends of modern wedding styles. Wedding customs of the 21st century are recorded, testifying to the role and significance of the church wedding in the ceremonial structure of Ukrainian weddings. The article also presents an authorial selection of texts from the works of domestic and foreign literary artists who depict the wedding (family) narrative in a historical context. It traces the engagement of Ukrainian and foreign writers with the wedding theme, providing specific examples of rituals depicted in their works and focusing on plot structure, character systems, symbolic images, etc. Special attention is paid to the process of transformation of the European wedding style and the incorporation of its elements into the structure of the traditional Ukrainian wedding ceremony. Further research is needed on the transformation of family ritual creativity in the works of contemporary literary artists.

Keywords: wedding, wedding traditions, rituals, spiritual values, sources.

Анотація

У статті проаналізовано праці відомих фольклористів і літературознавців, у яких висвітлено особливості побутування весільних обрядодій та фольклору, що їх супроводжує. Зазначено, що актуалізація наукового дискурсу про весільні традиції зумовлена вимогами часу та потребою увиразнити історію українського весілля та інтеграцію давніх весільних обрядів у сучасність. Зроблено огляд друкованих матеріалів української та емігрантської преси, в яких віддзеркалено весільні традиції. Крізь призму писемних джерел, текстів української та зарубіжної літератури, матеріалів власних польових досліджень, зібраних авторами на території Сумщини, стало можливим об'єктивне вивчення основних змін, яких зазнала родинна обрядовість від її витоків до сьогодення. Новітні джерела, художні твори, оповіді інформаторів про проведення

весільних церемоній слугують розкриттю ролі дружки, бояр і старости та інших гостей на весіллі. Описано значення виголошених тостів, весільного одягу, страв, посуду, розваг, а також проведення обрядів, які докладно відтворюють українську традицію напередодні весілля. Під час опитування респондентів, носіїв народної творчості, простежено їхнє ставлення до весільних обрядів, що побутують і сьогодні. Виокремлено найбільш популярні типи весілля. Указано основні тенденції сучасного весільного стилю. Зафіксовано весільні звичаї ХХІ ст., що свідчать про роль і значення церковного вінчання в системі обрядової структури весілля українців. Запропоновано авторський добір текстів із творів вітчизняних та зарубіжних митців художнього слова, які репрезентують весільний (сімейний) наратив в історичному контексті. Проаналізовано зв'язок творів українських і зарубіжних письменників із традиціями весільних церемоній на рівні аналізу сюжету, системи образів, образів-символів тощо. Окремо відведено увагу обґрунтуванню процесу трансформації європейського стилю весілля, проникнення його елементів до структури традиційного українського весільного обряду. Подальшого вивчення потребує також питання трансформації родинно-обрядової творчості в тексти сучасних майстрів художнього слова.

Ключові слова: весілля, весільні традиції, ритуали, духовні цінності, джерела.

Вступ. Реалії сьогодення зумовлюють, безумовно, гостру необхідність дослідження феномена українського весілля та фольклору, що його супроводжує, на материковій Україні та за її межами.

Вивчення весільної тематики в художній творчості українських і зарубіжних письменників, а також у діяльності українських емігрантів зі збереження народних пам'яток є важливим складником комплексних системних досліджень культурних цінностей України.

Українське весілля має суто національний зміст, народний характер, звичаєві норми, традиції святкування в певний час або пори року, із незмінним використанням весільних символів, традиційних страв, пісень, ігрищ, розваг, конкурсів, танців.

Актуальність теми підсилюється у зв'язку з тим, що самотність як соціально-психологічне явище стає поширеним у суспільстві, а саме поняття самотності набуває негативних конотацій. Із цієї причини зазначена проблема набула потреби поглибленого аналізу.

Актуалізація доробку вітчизняних і закордонних діячів, зокрема наукової інтелігенції, яка з різних причин опинилася за кордоном, сприятиме більш ґрунтовному відтворенню соціокультурного середовища української діаспори, загального тла, на якому проходив розвиток культурних процесів. Відтак, виважений аналіз та оцінка всього фольклорно-етнографічного спадку в еміграції є важливим компонентом культурницької діяльності та основним чинником у процесі повернення й реституції національних культурних цінностей в Україну.

Зазначимо, що на сьогодні не інтегрованим у вітчизняний науковий дискурс є творча спадщина Наталії Полонської-Василенко про багатогранні стосунки, зв'язки Київської доби історії України із Заходом. "Як було властиве середньовіччю, наслідками дипломатичних союзів були шлюби: починаючи з Володимира Великого, шлюби зв'язували князівську родину з всіма володарями Західної Європи; найбільше припало таких шлюбів на часи Ярослава Мудрого і його сина Всеволода: той був посвоячений зо всіма видатними королями. Протягом Х–ХІІ ст. біля 50 шлюбів в'язали династію Київських князів з можновладцями Європи. Деякі з них залишили значний слід в історії країн, до яких приходили наші князівни: досить нагадати Анну, королеву Франції, Евпраксію-Адельгейду, імператрицю німецьку, Евфросинію, королеву угорську тощо. Незалежно від особистих якостей нареченої, кожен шлюб був значною подією в галузі культурних впливів: з нареченою приїздив її почот, її жінки, вона приносила посаг і хронікарі згадували валки з коштовними речами, дорогоцінностями, матеріяли, які привозили з Києва, і так переносилася

атмосфера звичаїв, мистецтва, смаків, традицій, в яких виростала молода королівна” (Полонська-Василенко, 1954).

Як бачимо, дослідниця стверджує, що в часи Київської Русі частіше укладалися шлюби з іноземними монархами, тому що розраховували на допомогу в боротьбі за владу. Могутність Русі, зі свого боку, також була фактором, який зацікавлював у тісних зв'язках з її володарями монархів прилеглих країн, які бажали політичної та матеріальної допомоги від князів Русі.

Уважаємо, що наукове вивчення весілля як “історично значущої події” (так званих династичних шлюбів, у результаті яких нерідко перекроювалися кордони цілих держав) потребує подальшого дослідження. Нині факт весільної церемонії історичних чи публічних осіб є подією державного значення, тому такі урочистості як в Україні, так і за її межами достатньо широко висвітлює преса та обговорюють її учасники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про весільну обрядовість в Україні в радянський час знаходимо матеріали в періодичній пресі, на сторінках журналів “Життя й революція”, “Червоний шлях”, “Молодий більшовик” та ін. Питання традиційної весільної обрядовості висвітлювалося також у наукових збірниках і журналах, зокрема: “Вісник Одеської комісії краєзнавства”, “Етнографічний вісник”, “Записки етнографічного товариства”, журналі “Побут” тощо.

Зазначимо, що в радянський період розвитку нашої країни не одне покоління формувалося під впливом фольклорних жанрів, позначених виразним ідеологічним забарвленням. Це стосується і дотримання весільного обряду. Так, на більшій частині території України за радянських часів набуває поширення так зване “комсомольське весілля” – своєрідна зредукована форма традиційного весільного обряду. Із здобуттям Україною незалежності помітною стає тенденція до відновлення традиційних форм святкування весілля, використання весільних пісень, традиційної атрибутики обряду (символіка, одяг, рушники, весільні авторські страви тощо).

Матеріали про весільну обрядовість пізнішого часу друкувалися на сторінках журналів “Народна творчість та етнографія”, у “Наукових записках Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР” та в інших фахових виданнях.

Валентина Борисенко як дослідниця обрядовості українців радянського періоду висвітлює значні зміни святкової культури (2016). Її праці та статті залишаються вагомими у сфері вивчення весільної обрядовості українців.

Марія Шубравська активно досліджувала весільні обряди, звичаї та традиції. Зафіксовані нею фольклорні записи дозволяють не тільки простежити складники весільної обрядовості, але й з'ясувати збереженість окремих жанрів народнопоетичної творчості. Дослідниця одна з перших подає опис весільних обрядів, використаних Т. Шевченком у його творах. Так, у процесі аналізу поеми “Петрусь”, драми “Назар Стодоля” Т. Шевченка українська фольклористка зосереджує свою увагу на обряді сватання, на атрибутах весілля, на традиції виголошування промов сватами тощо(1983).

Науковий інтерес становлять праці Н. Здоровеги, у яких описано еволюцію українського весілля, структуру весільного обряду, трансформацію весільного процесу в різних регіонах України (1974).

Відомо, що українське весілля привертає увагу вчених тим, що є найбільш розгалуженим і до сьогодні досить добре збереженим. Традиційне весілля як цілісна народна драма складається з низки обрядових дій, хороводів, танців, ігор тощо. Воно супроводжується пісенно-поетичними творами й іншими фольклорними жанрами. Люди, які займаються дослідженням українських традицій, українського менталітету

неодноразово зверталися до цих жанрів весільного фольклору. Наприклад, сучасний фольклорист Микола Дмитренко вважає весільні пісні могутнім кодом національної ментальності (2010).

Слід віддати належне плідній науковій праці сучасного дослідника усної народної творчості М. Жулинському, який неодноразово наголошував на духовному потенціалові, який зосереджений в українській традиційній культурі, у фольклорі та літературі (2010).

Інна Щербіна в дисертаційній роботі підкреслює, що вивчення весільної обрядовості необхідне з погляду розкриття мікросвіту української сім'ї, пізнавального аспекту всього розмаїття обрядової символіки, поетичної творчості (2020).

Наявні також дослідження, присвячені вивченню регіональних особливостей функціонування заручин, вінчання та інших обрядів. На думку фольклористів, опис й аналіз традиційного весільного обряду, характерного для східнослов'янської етнокультурної території, здійснений науковцями ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, має важливе значення для подальшого вивчення слов'янського весілля в контексті загальноукраїнського аналізу новітніх фольклорних текстів (Скиба, Негодяєва, Філоненко. 2011).

Отже, вивченню весільної обрядовості приділялася значна увага. Однак ця тема не була об'єктом докладного літературознавчого та фольклористичного аналізів. Тому на сьогодні проблема досліджень із фіксації, збереження та популяризації весільних звичаїв, жанрів весільної поезії залишається актуальною та важливою.

Мета статті – здійснити екскурс в історію весілля, розглянути друковані матеріали української та емігрантської преси, у яких віддзеркалено українські весільні традиції, літературні твори українських і зарубіжних письменників з елементами опису весілля, що є також цінним джерелом, оскільки дозволяють не тільки поповнити уявлення про ставлення до роду, сім'ї, але й охарактеризувати роль етнічних українців у збереженні фольклорних пам'яток, народних вірувань, обрядів і популяризації української культури по всьому світу.

У процесі живого спілкування з респондентами, що нині мешкають за кордоном, маємо на меті заповнити певною мірою прогалини у висвітленні ставлення українських емігрантів до весільних традицій і проблеми збереження комплексу весільних церемоній, обрядів і жанрів весільного фольклору.

Для реалізації мети в дослідженні використано такі **методи**: експедиційний, описовий.

Джерелами дослідження стали записи оповідей інформаторів про весільні традиції в місті Лебедині Сумської області та українських біженців у селі Фолдерейд у муніципалітеті Неройсунн в окрузі Трьонделаг (Норвегія), також опубліковані описи весільного обряду в художніх творах та інші публікації, що стосуються весілля.

Виклад основного матеріалу. Джерельна інформація про весільні традиції українців материкової України та діаспори опублікована в періодичних українських і зарубіжних виданнях: “Наше життя. Our Life”, “Голос”, “Нове життя”, “Народне слово”, “Свобода”, “Тризуб”, “Голос України”. Так, преса 80-х рр. ХХ ст. інформує про поширення своєрідного виду еміграції – створення подружніх пар з іноземцями для наступного виїзду за кордон. Здебільшого це вихід дівчат і молодих жінок заміж за іноземних спеціалістів, які тимчасово працювали або стажувалися в Україні, зарубіжних студентів й аспірантів. Студентське весілля набуває нових рис та особливостей, але вкраплення елементів традиційного українського весілля залишається незмінним. Оскільки у 80-х рр. ХХ ст. тисячі жителів республіки української національності у складі змішаного подружжя виїжджали за ізраїльськими

візами також до США, Канади та інших країн, то цікаво дізнатися, яку роль вони відіграють у збереженні духовних цінностей України.

Цілком зрозуміло, що життя вимагає творчого підходу до проведення весілля. Новітні джерела інформації (фахові статті з описом української весільної обрядовості в періодичних виданнях “Народна творчість та етнологія”, “Міфологія і фольклор”; програми телеканалів: шоу “Одруження наосліп”, реаліті-шоу “Весілля за один день”; шоу “Чотири весілля” та ін.); бесіди з носіями фольклору; опитування та анкети; вітальні поздоровлення; вітальні листи; фотознімки; архівні документи; значний обсяг фольклорного матеріалу, зібраного під час польових експедицій; літературні твори, присвячені весільній тематиці (наприклад, у повісті-казці Е. Т. А. Гофмана “Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер” та в романі П. Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” можна дослідити тему про роль батьків у виборі подружньої пари; у романі “Пані Боварі” Г. Флобера та п’єсі “Панна Мара” В. Винниченка – традиції й новаторство письменників в описі весільного дійства та шлюбних обрядодій); виставки й експонати музеїв українського весілля; мистецькі твори з відображенням ритуалів українського весілля) дають змогу простежити еволюцію обряду, повніше уявити пережитки давніх шлюбних звичаїв, історичний розвиток весільної моди та ін.

У наш час поширення набувають оригінальні весілля (масові). Наведемо деякі приклади “оригінальних весіль” в Україні та за кордоном:

у квітні 2007 року американці Джоанн Гемлін і Чарлі Геффеман справили весілля в місці, де познайомилися декілька років перед цим, а саме: у відділі молокопродуктів супермаркету. Причому компанія-власник продуктової крамниці оплатила бенкет для гостей, оздоблення зали відділу і навіть випивку для випадкових відвідувачів-покупців закладу;

– сімейне подружжя з Малайзії Чан Сум Бенг (64 роки) і Чу Кіт Гар (61 рік) потрапили до Книги рекордів Гінесса завдяки проведенню повторного весілля у його 37-у річницю у формі стрибків з парашутами, як найстарше подружжя, що зважилося на такий крок;

- весілля в крижаній церкві та шлюбна ніч у крижаному готелі в іглу (Румунія);
- церемонія в ополонці; на підвісних канатах над прірвою (Бабенко, 2005).

Підкреслимо, що зберегти весільні звичаї, обрядодії, мораль, вічні загальнолюдські цінності, а також попередити про суперечливий характер кохання, відчуття почуття власної гідності, цноти допомагають художні твори українських та зарубіжних письменників, а саме: лірика поетеси Сапфо, твір П. Бомарше “Весілля Фігаро”, трагедія В. Шекспіра “Ромео і Джульєтта”, “Гамлет”, повість М. Коцюбинського “Дорогою ціною”; Й.-В. Гете “Фауст” і поеми Т. Шевченка “Катерина”, “Наймичка”; п’єси Б. Шоу “Пігмаліон” та І. Котляревського “Наталка Полтавка”, М. Метерлінка “Синій птах”, Г. Ібсена “Ляльковий дім”, Лесі Українки “Лісова пісня”, Ф. Дюрренматта “Гостина старої дами”, Б. Брехта “Матінка Кураж та її діти”, І. Кочерги “Свічине весілля” та ін.

Особливий інтерес становлять вкраплення весільних сюжетів, обрядів, звичаїв у твори Фредеріка Стендаля “Червоне і чорне”, Оскара Уайльда “Портрет Доріана Грея” тощо. Наприклад, якщо в трактаті “Про кохання” Стендаль виділяє чотири типи почуттів кохання (кохання-пристрасть, кохання-марнославство, кохання-потяг, фізіологічне кохання), то в романі “Червоне і чорне” письменник розкриває основні причини, що можуть завадити шлюбу: “... Він також запропонував йому взяти шлюб зі своєю родичкою, за яку дають мільйонне придане”. Звичайно, що шлюб такої високородної дами з буржуа, сином тесляра, неможливий, адже її батько планував одруження з паном де Круазнуа, герцогом. Матільда слухати про це не хоче – сенс

її життя тепер у коханні до Жюльєна. Маркіз дізнається про все, він у розпачі, проте його любов до доньки виявляється занадто сильною, і він дає свою згоду. Пан де Ла-Моль дарує закоханим землі, ренту, назначає Сореля поручником у гусарський полк... Матильда тим часом наполягає на одруженні" (Стендаль, 2017).

У тексті роману Стендаля "Червоне і чорне" є опис весільного вбрання: "У цієї дев'яносторічної старої зберігались уже сімдесят років її весільні вбрання з розкішних ліонських шовків, гаптованих золотом"; "Уявіть собі, друже мій, – казав абат Ша, раптом спиняючись і захоплено витріщаючи очі, – ці сукні стійма стоять, стільки на них золота! Всі в Безансоні певні того, що заповіт радниці збагатить скарби собору щонайменше на десять риз, не рахуючи чотирьох чи п'ятьох облачень для урочистих свят" (Стендаль, 2017). Ми розуміємо, що такий весільний одяг могли собі дозволити тільки багаті родини. Твір спонукає до роздумів про еволюцію весільної сукні, проте, чому біла сукня є невід'ємним атрибутом весілля в західній культурі, а білий колір свідчить про заможність.

Зі згадки про весілля розпочинається характеристика головного героя твору О. Уальда "Портрет Доріана Грея": "Доріан – онук багатого, але скупого лорда Кельсо, син красуні Маргарет Девере, яка з любові вийшла заміж за бідного офіцера. Через кілька місяців після їхнього весілля і за кілька місяців до народження Доріана офіцера було підступно вбито на дуелі" (Уайльд, 2003).

Романи Джейн Остін закінчуються весіллям. Найважливішими подіями в сюжетах романів є знайомства, заручення, пропозиція руки і серця, вінчання. Саме детальні описи й глибинний аналіз внутрішнього світу, притаманний письменниці в романах "Гордість та упередження" і "Емма", найбільше приваблює нас, дослідників весільної тематики. Лейтмотивом творчості британської авторки стає буремний шлях героїнь до щасливого заміжжя. Іронічна оцінка дається і дамам, які хочуть заміж тільки заради весілля або нового соціального статусу. Принагідно скажемо, що можна зробити акцент на образах та долях тих, хто прагне завоювати багатого нареченого (місіс Беннет та її молодші дочки, Шарлотта Лукас), тому що це питання буде актуальним, поки існує шлюб. Важливу роль відігравала і думка батьків, яка часто мала вирішальну роль. Так, місіс Беннет максимально "сприяла" близькому знайомству містера Бінглі з Джейн. З боку ж родини парубка, його сестри вважали можливий шлюб мезальянсом та всіляко намагалися завадити парі (Остін, 2018).

Отже, на прикладі романів Дж. Остін можемо зробити висновок, що в англійському суспільстві XIX століття стосунки між молодими людьми були чітко підпорядковані правилам гарного тону (ініціатива знайомства, візити ввічливості у відповідь та ін.) і відбувалися з дозволу батьків. Але це не завжди сприяло тому, щоб майбутня пара краще пізнала один одного. Джентельмени не могли довго спілкуватися наодинці з леді, а короткі зустрічі зазвичай відбувалися під час сімейних обідів або на балах. Часто шлюби укладалися досить швидко під натиском найближчого оточення. Але незважаючи на зовнішні відмінності, проблеми міжособистих стосунків, які порушує англійська письменниця завжди будуть актуальними для будь-якої країни і у всі часи. На думку авторки, головні перешкоди до щасливого шлюбу приховані в нас самих: це жадібність, недалекий розум, гордість, зарозумілість та упередженість, які заважають нам відкритися іншим людям.

Зазначимо, що батьки завжди відігравали важливу роль у виборі супутника життя. За традицією батько та матір мають дати свою згоду на весілля. Але у реаліях XIX століття часто саме старше покоління домовлялися про заручини дітей, орієнтуючись не на почуття молодих людей, а на соціальне становище та матеріальні статки майбутніх родичів. У XIX столітті в Європі традиційно наречений спочатку

питав згоди в батьків і тільки потім робив дівчині пропозицію. Романтичні стосунки між молодими до шлюбу були не бажаними.

Показним з погляду демонстрації ролі батьків у виборі пари у Франції XIX століття є роман Оноре де Бальзака “Євгенія Гранде”. Цікаво описані залицяння чоловіків до дівчини. Євгенія не відвідувала вечорів та балів, але спілкування між молодими людьми ми можемо спостерігати на дні народженні багатой нареченої. Обидва кандидати привітали мадемуазель Гранде символічними подарунками: племінник Крюшо приніс квіти, а Адольф де Грассен підніс скриньку з набором інструментів. Але навіть у такий зворушливий момент вона не прийняла подарунок, поки батько не дав дозволу (Оноре де Бальзак, 1950).

У творах українських письменників є також елементи, натяки, які нагадують обряди весільного процесу. Наприклад, у повісті “Гуси-лебеді летять” М. Стельмаха про весільні обряди дізнаємося з розмови Мар’яни про її майбутнє весілля, а також із символічних назв весільних пісень, де молодого називають місяцем, а молоду – зірньою або княгинєю (Стельмах, 2003).

Багато фольклорного матеріалу можна знайти у творчості І. Франка, Лесі Українки, М. Зерова, М. Рильського та ін. Ці матеріали можна використати для глибинного осягнення не тільки художніх творів українських письменників, але й їхньої діяльності у сфері збирання, фіксації та популяризації фольклорних жанрів, обрядів, звичаїв тощо.

На особливу увагу заслуговують твори М. Коцюбинського, у яких письменник відтворює світ гуцульських вірувань і традицій. Проблеми, розглянуті автором, стосуються історії глибокого кохання, ставлення до смерті та весілля. Щодо гуцульського весілля, то навіть тепер гуцули дотримуються своїх традицій. Вони й досі вдягаються в національний одяг, прикрашають своїх коней. У день весілля нареченого і наречену супроводжують бояри, дружки, світилки, свати, старости. Весілля повне веселих і жалібних пісень, танців, ігор, забав, жартів, дотепів. Жодне весілля не обходиться без короваю чи калачів, вишиваних чи тканих рушників, букетів, які чіпляють на одяг гостей, і гільця чи деревця. Точно визначеного часу для дня весілля не встановлювали. Єдине, що сватання і заручини відбувалися переважно навесні, улітку, восени, рідше взимку, а весілля намагались справляти до Великого посту. Під час будь-якого посту справляти весілля категорично заборонялося. Найпершою ознакою на Гуцульщині, коли приходили свати, було “давати рушники”, що традиційно означало готуватися до весілля. Закріпленням шлюбу було і є “стати на рушник”. За давнім звичаєм, найкращі калачі дарують молодим на вишиванім рушнику з побажанням, щоб їхнє життя було заможним і красивим. До церкви молодята йдуть на конях.

Суть обрядів українського весілля, раннього шлюбу розкрито І. Кочергою у творі “Свічине весілля”. Іван Свічка та Меланка щиро кохають один одного, намагаються справити весілля, але наштовхуються на опір з боку воеводи та його вельмож. Змалювання трагічної історії кохання молодого ремісника Івана Свічки та бідної дівчини Меланки, боротьба за те, щоб їхнє бажання одружитися й створити власну сім’ю збулося. В Україні, наприклад, людину вважали за самостійну тільки після одруження. У кульмінації твору спостерігаємо, як Меланка у весільному вбранні і з погаслою свічкою в руках прохає у воеводи світла і помилювання коханого (Кочерга, 1982).

П’єси Олексія Коломійця завжди відзначалися гостротою і важливістю порушених у них проблем. Особливо слід відзначити твір “Дикий Ангел”, який допоможе усвідомити, що найдорожче – сім’я, шлюб, честь роду, спадкоємність поколінь. Твір має повчальний зміст. Автор порушує проблему ранніх шлюбів. “Закінчиш інститут,

попрацюєш, щоб у гаманці завелось, а тоді й женися. Інакше як жити? “ – наставляє батько найменшого сина-студента (Коломієць, 2003).

Отже, на основі зазначених творів (драм, п'єс, повістей, романів, оповідань, поем, віршів) можна простежити родинні стосунки, сімейні традиції, весільну обрядовість; глибше ознайомитися з такими весільними обрядами, як: знайомство, сватання, заручини. Події, які відбуваються перед весіллям, є запорукою успішного або невдалого шлюбу. Отже, як зарубіжні, так і українські письменники багато уваги приділяють опису етапів весілля, весільних і передвесільних обрядів.

Як бачимо, художні твори є цінним документом з вивчення весільних традицій, оскільки допомагають накопичити певну кількість знань про весільні обрядодії, а також формують цікавість до пошуку й аналізу весільної інформації з тексту.

Спілкування (бесіди) з носіями фольклору, які емігрували за кордон у 2022–2023 рр., є джерелом відображення стану організації та проведення весільних обрядів та звичаїв й збереження елементів традиційного українського весілля. Нові виклики і нові реалії життя змінюють погляди українців на шлюб і весільні традиції.

Під час проведення польової експедиції сумські респонденти висловлювалися про весілля по-різному. Одні говорили, що весілля – це змагання, у кого більше грошей і друзів. Інші стверджували, що весілля – це свято для закоханих і форма проведення весілля, особливо в реаліях малого міста, значною мірою залежить від вибору і смаків (часто фінансової спроможності) молодих та їхніх батьків і родичів.

Ми зафіксували модерне весілля з європейськими елементами. Зазначимо, що інтеграція європейської тенденції в українське весілля віддзеркалюється через використання квартету для моменту вітань, який виконує класичну музику; вибір дивовижного місця при плануванні весілля (виїзна церемонія); кидання квітів нареченої; професійний підхід до фуршету та організації весільної подорожі для молодят та ін. З'явилася традиція запрошувати тамаду, роль якого згодом перебрали на себе спеціальні фірми, івент-компанії. Відбувається переосмислення життєвих цінностей людини і починає змінюватися ставлення людей до шлюбу. Поряд із традиційними зароджуються нові форми стосунків між статями й відповідно нові реалії диктують нові тенденції весільного свята (вибір локації для весільного свята, сукні нареченої, місця для фотосесії, тексту весільних тостів, клятв, декору, весільної флористики та ін.).

Місцеві тамади все частіше залучають до свого репертуару як традиційні народнопісенні зразки, так і сучасну популярну клубну музику, чергують використання традиційних обрядів із сучасними нововведеннями, що становлять цікаву неоднорідну синкретичну єдність.

Слід підкреслити, що і тепер продовжується тенденція трансформації європейського стилю весілля, проникнення його елементів до структури традиційного українського весільного обряду.

Замість сватів сьогодні – інтернет-знайомства. Перевагу надано знайомствам на пляжі, у неформальній атмосфері, щоб побачити одне одного в природному оточенні. Модні весільні метаморфози постають своєрідним віддзеркаленням досвіду сучасного життя, суспільних, історичних змін.

В останні роки набули популярності призначати дату весілля в дні потрійного збігу цифр. Весільний бум спостерігали в симетричний день, наприклад, 12.12.12. Молодята обирають магичні дати проведення весільних церемоній, бо вважають, що церемонія в такий особливий день – це доля на все життя. Побратися в день, що буває раз у тисячоліття, – мрія кожного. Побутує думка, якщо шлюб брати в символічний день – бути щасливим у подружньому житті, мати міцні сімейні стосунки на все життя.

Учасники телевізійної новинної програми “ТСН” у рубриці “Дата весілля розповідь, яким буде шлюб” акцентували увагу на стосунках між чоловіком і дружиною, які залежать від розташування зірок у день весілля та дати одруження. Звучали різні думки нумерологів, астрологів щодо того, яку обрати дату свого весілля. Наприклад, радили “прив’язувати” свято до певної пам’ятної дати в сім’ї, до дня народження нареченого чи нареченої, коли одружилися батьки, до дня, пов’язаного з якоюсь пам’ятною, важливою датою, святом, подією тощо (“ТСН”, 2023).

Нещодавні результати опитування мешканців Сумщини демонструють позитивну динаміку щодо дотримання українцями весільних традицій. Відбувається відродження окремих традицій (церковний шлюб, обряди сватання, рядження, традиція благословення шлюбу батьками та ін.). Сучасні молодята (70%) намагаються дуже ретельно та прискіпливо ставитися до цієї процедури, зберігаючи найкращі традиції своїх прашурів.

Попри все, безумовно, домінує традиційне українське весілля, оскільки більшість українців прагнуть організувати важливий день в особистому житті по-особливому, а саме: справити весілля в традиційному українському одязі з відповідними аксесуарами, вінчатися в церкві, дотримуватися основних етапів весілля та послідовності окремих весільних ритуалів, залучати провідні жанри родинно-обрядової творчості тощо.

Відзначаючи посилення уваги молоді до традиційного весілля, прагнення святкувати власну шлюбну церемонію в етностилі, підкреслимо, що зі свого боку це зумовлює тенденцію до популяризації весільного фольклору, появу нових “модернізованих”, осучаснених форм народнопоетичної творчості. Ми поділяємо думку вчених, що “традиції, звичаї і обряди – це та наша спільна історія, яка живить і єднає нас” (Бабенко, 2005).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, величне українське старовинне весілля не лише піддавалося впливам часу, а й відчуло на собі відгомін зарубіжної обрядовості. Глобалізація культури, наступ рокової та популярної музики не може відвернути молоде покоління від своїх національних коренів. В умовах нової етносоціальної ситуації продовжує зміцнюватися інтерес людей до традиційної весільної обрядовості і кількість охочих справляти традиційне весілля й вінчання постійно зростає.

Отримані нові наукові дані щодо особливостей оформлення та проведення класичного весілля в європейському стилі сприяють кращому розумінню ціннісних орієнтацій на шлюб і сім’ю.

Перспективним є виявлення, фіксація та збереження весільних традицій українського зарубіжжя, що сприятиме введенню до наукового обігу вагомому комплексу історичних, літературних джерел та значно розширить і поглибить тематику наукових історико-літературних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

- Бабенко, Н. Б. (2005). Інтеграція родинних традицій, свят і обрядів у форми культурогенної життєдіяльності сучасної сім’ї. *Український соціум*. 1, 72–82.
- Бальзак, Оноре де (1950). *Євгенія Гранде*. Естонське державне вид-во.
- “Дата весілля розповідь, яким буде шлюб” – ТСН (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/data-vesillya-rozpovist-yakim-bude-shlyub-2235475.html>. Назва з екрану 28.05.2024.
- Борисенко, В. К. (2016). *Сімейна обрядовість українців XX – початку XXI століття*. Вид-во ІМФУ.

- Дмитренко, М. К. (2010). Українське весілля: стан і перспективи дослідження. *Міфологія і фольклор*. 1(5), 5–10.
- Дорош, Г. (2003). Народна інтелігентність як джерело духовного відродження в п'єсі Олексія Коломійця “Дикий Ангел”. *Українська література в загальноосвітній школі*. 6, 10–12.
- Жулинський, М. (2010). *Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури*. Наук. думка.
- Здоровега, Н. І. (1974). *Нариси народної весільної обрядовості на Україні*. Наук. думка.
- Кочерга, І. (1982). *Свіччине весілля*. Дніпро.
- Остін, Дж. (2024). *Емма*. Урбіно.
- Остін, Дж. (2018). *Гордість і упередження*. Фоліо.
- Полонська-Василенко, Н. (1954). Київська Держава й Захід. *Визвольний шлях*. Лондон, 1, 22–26.
- Скиба, О. & Негодяєва, С. & Філоненко, Н. (2011). *Обрії сучасного фольклору Луганицини: хрестоматія*. ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”.
- Стельмах, М. (2003). Гуси-лебеді летять... Щедрий вечір. *Вибрані твори у 2-х томах*. 2. “Український письменник”.
- Стендаль, Ф. (2017). *Червоне і чорне. Хроніка XIX століття*: роман. Знання.
- Уайльд, Оскар (2003). *Портрет Доріана Грея*. Пер. з англ. та прим. Р. Доценка. Школа.
- Шубравська, М. М. (1983). Весільні обряди у творчості Т. Г. Шевченка. Гаптування рушників і сватання. *Народна творчість та етнографія*. 2. 42–49.
- Щербіна, І. В. (2001). *Українське весілля як етнокультурний феномен*. [Автореф. дис. канд. мистецтвознавства].
- Щербіна, І. В. (2020). Традиційне весілля українців як етнокультурний феномен укладання “миру” між “чужими” світами. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Культурологія та мистецтвознавство: спільне та перспективи розвитку” (27–28 листопада 2020 р.)*. Венеція, Izdevniecība “Baltija Publishing”. 139–142.

REFERENCES

- Babenko, N. B. (2005). Intehratsiya rodyunnykh tradytsiy, svyat i obryadiv u formy kulturohennoyi zhyttyediyalnosti suchasnoyi simyi [Integration of family traditions, holidays and rites into forms of cultural life activity of the modern family]. *Ukrayinskyi sotsium*. 1 [in Ukrainian].
- Balzac, Honore de (1950). Ievheniia Hrande. *Estonske derzhavne vyd-vo*.
- “Data vesillya rozpovist, yakym bude shlyub” – TSN (2023). [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://tsn.ua/ukrayina/data-vesillya-rozpovist-yakim-bude-shlyub-2235475.html>. Nazva z ekranu 28.05.2024.
- Borysenko, V. K. (2016) Simeina obriadovist ukrainsiv XX – pochatku XXI stolittia. *Vyd-vo IMFU* [in Ukrainian].
- Dmytrenko, M. K. (2010). Ukrayinske vesillya: stan i perspektivy doslidzhennya. *Mifolohiya i folklor*. 1(5) [in Ukrainian].
- Dorosh, G. (2003). Narodna intelihentnist yak dzherelo dukhovnoho vidrozhennia v piesi Oleksiia Kolomiitsia “Dykyi Anhel”. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. 6 [in Ukrainian]
- Zhulynskyi, M. (2010). Natsiia. Kultura. Literatura: natsionalno-kulturni mify ta ideino-estetychni poshuky ukrainskoï literatury. *Nauk. dumka* [in Ukrainian].
- Zdorovega, N. I. (1974). *Narysy narodnoi vesilnoi obriadovosti na Ukraini* *Nauk. dumka* [in Ukrainian].

- Kocherga, I. (1982). Svichchyne vesillia. Dnipro [in Ukrainian].
- Austin, J. (2024). Emma. Urbino [in Ukrainian].
- Austin, J. (2018). Hordist i uperedzhennia. Folio [in Ukrainian].
- Polonska-Vasylenko, N. (1954). Kyivska Derzhava y Zakhid. Vyzvolnyi shliakh. London, 1. Skiba, O. & Negodyaeva, S. & Filonenko, N. (2011). Obrii suchasnoho folkloru Luhanshchyny: khrestomatiia. DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka” [in Ukrainian].
- Stelmach, M. (2003). Husy-lebedi letiat... Shchedryi vechir. Vybrani tvory u 2-kh tomakh. 2. “Ukrainskyi pysmennyk” [in Ukrainian].
- Stendhal, F. (2017). Chervone i chorne. Khronika XIX stolittia: roman. Per. z fr. Yelyzavety Starynkevych. Znannia [in Ukrainian].
- Wilde, Oscar (2003). Portret Doriana Greia. Per. z anhl. ta prym. R. Dotsenka. Shkola [in Ukrainian].
- Shubravskaya, M. M. (1983). Vesilni obriady u tvorchosti T. H. Shevchenka. Haptuvannia rushnykiv i svatannia. Narodna tvorchist ta etnohrafia [in Ukrainian].
- Shcherbina, I. V. (2001). Ukrayinske vesillya yak etnokulturnyy fenomen [Avtoref. dys. kand. Mystetstvoznavstva].
- Shcherbina, I. V. (2020). Tradytsiine vesillia ukrainsiv yak etnokulturnyi fenomen ukladannia “myru” mizh “chuzhymy” svitamy Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Kulturolohiia ta mystetstvoznavstvo: spilne ta perspektyvy rozvytku” (27–28 lystopada 2020 r.). Venetsiia, Izdevnieciba “Baltija Publishing”.

Дата надходження до редакції 08.06.2024

Ухвалено до друку 24.06.2024

Відомості про авторів

Скиба Ольга Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератури, Навчально-науковий інститут філології і журналістики ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Полтава) e-mail: lelya283@ukr.net		Сфера наукових інтересів: українська література та методика її викладання, компаративістика, усна народна творчість, фольклористика
Сорокіна Ольга Сергіївна, кандидат історичних наук, магістр філології, помічник судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду e-mail: olgasorokina.478@ukr.net		Сфера наукових інтересів: джерелознавство, історіографія, документознавство, фольклористика

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)